

Motion till riksdagen

1987/88:Jo205

av Bengt Westerberg m. fl. (fp)

om en jordbrukspolitik som grundas på helhetssyn

Sammanfattning

Folkpartiets viktigaste krav i årets jordbruksmotion är att en ny parlamentarisk jordbruksutredning bör tillsättas med syfte att utforma en framtida jordbrukspolitik som präglas av mindre reglering och ökad miljöhänsyn.

Även om jordbruket idag är en krympande näring som sysselsätter mindre än 4 % av våra yrkesverksamma påverkar det en stor del av samhällslivet. Utöver livsmedelsproduktion har jordbruket stor betydelse för vårt försvar, beredskap, regionalpolitik, turism, friluftsliv m.m. Därför kan vi inte fortsätta den väg regeringen valt med partiella reformer efter snabba expertutredningar. Vi behöver anlägga en helhetssyn på jordbruket.

Huvudproblemet med nuvarande jordbrukspolitik är enligt vår uppfattning att vi skapat så omfattande och så många regleringar att marknadsekonomin inte längre fungerar tillfredsställande. Den enskilde bonden får felaktiga signaler. Trots att det exempelvis för närvarande kostar näringen och staten ca 1,5 miljarder/år att exportera överskottsspannmålen så är det, så länge priser och avsättning garanteras genom prisregleringslagen, lönsamt för den enskilde bonden att öka sin produktion.

Folkpartiet redovisar i motionen vissa riktlinjer för direktiven till jordbruksutredningen.

Utredningen bör belysa förutsättningarna för och effekterna av att en arealersättning införs och om prisbildningen därigenom kan släppas fri inom landet, vilket skulle innebära bl. a. sänkta matpriser.

Gränsskyddet bör finnas kvar till dess internationella överenskommelser har kunnat träffas om avskaffande av subventioner och tullar.

Ett miljömål måste införas i jordbrukspolitiken, likställt med övriga mål. Vi föreslår också att jordförvärvslagen ytterligare liberaliseras och att den statliga byråkratin minskas.

Vi föreslår slutligen en översyn av möjligheten att överföra ansvaret för beredskapslagringen till partihandeln.

En jordbrukspolitik som grundas på helhetssyn

En arbetsgrupp inom folkpartiet lade i mars 1987 fram en rapport om jordbruket i framtiden. I denna förordas en omläggning av jordbrukspoliti-

ken genom färre regleringar och ökad miljöhänsyn. I syfte att förbereda denna bör en ny parlamentarisk jordbruksutredning tillsättas. Vi inleder denna motion med att kortfattat ange bakgrunden härtill och redovisar sedan de grundtankar som vi önskar att den nya jordbruksutredningen skall utgå ifrån. Slutligen tar vi upp årets budgetproposition i de delar vi för jordbrukets vidkommande har en annan uppfattning än regeringen.

Mot. 1987/88

Jo205

Väsentliga delar av den nuvarande jordbrukspolitiken måste förändras

Den nuvarande jordbrukspolitiken har som uttalade mål att säkerställa vår livsmedelsförsörjning såväl i fred som under tider av avspärrning och krig (beredskapsmålet), att producera livsmedel av hög kvalitet till rimliga priser (konsumentmålet) samt att ge lantbrukarna en med jämförbara grupper likvärdig standard (producentmålet). Genom 1985 års jordbrukspolitiska beslut anser regeringen att jordbruket även tillförts ett miljömål. Detta är dock inte likställt övriga mål.

Entydig statistik utvisar att producentmålet inte uppnås och åtskilliga bedömare anser att ej heller övriga mål uppfylls.

Det har under senare år förekommit en intensiv debatt om jordbruket. Av miljöskäl ställs krav på minskad användning av handelsgödsel, växtskyddsmedel och andra jordbrukskemikalier. Djurskyddsorganisationer kräver omfattande förändringar av djurhållningen. Massmedias konsumtionsexpeter kräver bättre livsmedel och konsumentföreträdare billigare. Vissa ekonomer kräver ensidigt slopat svenskt gränsskydd och att vårt jordbruk därmed skall konkurrera med dumpade utländska livsmedel på den svenska marknaden. Lantbrukarna – som anpassat sin verksamhet till den jordbrukspolitik som förts – upplever att de för det mesta ensamma får stå till svars mot den kritik som riktas mot jordbruket. När dessutom ekonomin inom jordbruket på grund av överskottsproblemen är oerhört pressad är det lätt att förstå om lantbrukarna känner uppgivenhet.

Grundproblemet för vårt jordbruk är att det blivit föremål för så omfattande och så många regleringar att det i praktiken inte är fråga om en marknadsekonomi utan en regleringsekonomi. Redan i slutet av 1800-talet infördes i Sverige i likhet med i de flesta andra länder ett gränsskydd för jordbruksproduktionen, och sedan har regelmassan byggts på för varje decennium. För att ytterligare stärka vårt inhemska jordbruk och säkerställa tillgången på livsmedel under tider av krig och avspärrning har staten sedan 1930-talet lämnat stöd till produktionen.

Priserna fastställs vid jordbruksförhandlingar och avsättningen garanteras via halvstatliga regleringsföreningar. Detta har lett fram till en stor överproduktion genom att den enskilde lantbrukaren får felaktiga signaler. För honom är det i regel lönsamt att fortsätta att producera överskott trots att det leder till kostnader för såväl näringen som konsumenterna som tillsammans betalar exportförlusterna.

För att söka anpassa produktionen till den inhemska konsumtionen har vi, utöver en hård prispress på produktionen, satt in allehanda produktionsminskande åtgärder såsom nybyggnadsförbud på djurstallar, tvåprissystem på

mjölk, mjölk- och köttensioner, kontraktsodling på sockerbeter, oljeväxter och stärkelsepotatis, trädesersättning, miljöavgifter på handelsgödsel och växtskyddsmedel m. m. För varje ny begränsning spär vi på jordbruksregleringen och de administrativa kostnaderna. Det borde vara uppenbart att en jordbruksreglering som både stimulerar den enskilde lantbrukaren till ökad produktion genom garanterade priser och avsättning, och sedan försöker att avhålla honom därifrån genom olika produktionsbegränsningar, har överlevt sig själv.

För att ge konsumenterna tillgång till bra och billiga livsmedel har regering och riksdag ställt stora produktivitetsskrav på jordbruket och genom jordförvärvslagen drivit en hård storleksrationalisering. Effektivitetsskraven har lett till ökad mekanisering och specialisering, storskalig djurhållning och ökad användning av handelsgödsel och bekämpningsmedel. Det har i sin tur fört med sig vissa negativa effekter, såsom att landsbygden avfolkats i takt med att de små jordbruken försvunnit, att mångfalden i odlingslandskapen har minskat och att miljön har försämrats genom läckage av jordbrukskemikalier.

En ny jordbruksutredning

Med hänsyn till att det är en så liten del av vår yrkesverksamma befolkning som arbetar inom jordbruket kan det tyckas vara en enkel uppgift att reformera förutsättningarna för denna grupp. Men så är det inte. Det beror på att jordbruket utöver livsmedelsproduktion har stor betydelse för vår försörjningssäkerhet också i krig och kris, regionalpolitik, turism, friluftsliv m. m.

Eftersom jordbrukspolitiken således är komplicerad och påverkar en stor del av samhällslivet, så anser vi inte att det är möjligt att efter partiella expertutredningar lägga fram ett heltäckande förslag till förändring. Inte ens den senaste jordbruksutredningen, livsmedelskommittén (LMK), lyckades på den tid som stod till förfogande komma med några särskilt konstruktiva förslag till förändringar. Man samlade in en ansevärd mängd data och företog analyser men mycket mer blev det inte. Efter det att LMK lade fram sitt betänkande har de s. k. världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter halverats genom en tilltagande internationell överproduktion och allt färre köparländer. Det är en utveckling som LMK inte kunde förutse. Det finns idag knappast någon som tror på högre prisnivå under tiden fram till sekelskiftet.

Det är mot denna bakgrund som folkpartiet anser att en ny parlamentarisk utredning bör tillsättas trots att det inte gått mer än fyra år sedan LMK upplöstes. Det går inte att fortsätta på den väg som regeringen nu valt, att med snabba expertutredningar partiellt reformera jordbruket genom pålappningar på den befintliga, alltmer oöversiktliga regleringsmassan.

Under tiden som utredningen arbetar kan de förändringar som denna med hänsyn till miljö, djuretik, överproduktion m. m. bedömer nödvändiga vidtas. I övrigt måste politikerna ta ansvar för den politik som förts och till vilken lantbrukarna anpassat sin verksamhet. Jordbruk är en långsiktig verksamhet som i regel inte tillåter några tvära kast utan att negativa bieffekter uppstår.

Riktlinjer för en ny jordbruksutredning

Folkpartiet anser att direktiven för en ny jordbruksutredning bör utgå från följande resonemang.

Det mest radikala vore att avveckla hela regleringssystemet på jordbrukets område. Men precis som på andra områden måste samhället ange ramarna för den fria marknaden.

Hänsynen till miljö, livsmedelskvalitet, djuretik, regionalpolitiska strävanden m. m. motiverar vissa begränsningar. Men med insikt om förhållandet att regleringar alltid föder nya regleringar bör den nya jordbruksutredningen starta utifrån "ett rent bord" och sedan endast godkänna de restriktioner i marknadsekonomin som är oundgängligen nödvändiga.

a. Gränsskydd

Sverige har varit pådrivande när det gäller att avveckla handelshinder i världen. I dag exporteras ungefär en tredjedel av allt som vi producerar, och denna handel utgör en viktig förutsättning för vårt välstånd. Sverige arbetar internationellt för att även tullar och subventioner på jordbrukets område skall avskaffas, och dessa frågor finns med på dagordningen vid nu pågående GATT-förhandlingar. Men det kommer att ta lång tid att uppnå internationella överenskommelser. Ty även om många i-länder i likhet med Sverige söker begränsa överskottsproduktionen ökar denna sammantaget fortfarande för varje år, medan allt fler före detta importländer uppnår självförsörjning. Det har som vi tidigare redovisat lett till sjunkande världsmarknadspri- ser – i dag motsvarar de i regel 30–40 % av våra svenska produktionskostnader. Det finns livsmedelslager i världen i dag som 50–70 gånger överträffar den svenska årskonsumtionen.

Det är uppenbart att svenska konsumenter skulle kunna få betydligt billigare livsmedel om vi ensidigt öppnade våra gränser, men det är då lika uppenbart att något inhemskt jordbruk skulle vi knappast ha kvar. De ytterligare rationaliseringar som kan vidtas inom jordbruksnäringen är marginella. I produktionsledet kämpar bönder på grund av prispressen mot överskottsproduktionen för sin överlevnad, och även om jordbrukskooperationen har ca 80 % av insamlingsledet när det gäller spannmål och slakt, föreligger det en intensiv konkurrens med privata företag över så gott som hela landet. Det är litet svårare att uttala sig om hur effektiv mjölkhanteringen är ty där har kooperationen monopol. Men å andra sidan finns det just i den branschen påtagliga stordrifts- och samordningsfördelar; det vore nog inte särskilt rationellt om konkurrerande företag "åkte förbi varandra på landsbygden" vid insamling av mjölk, eftersom denna produktion är gles och spridd över hela landet.

Så länge världsmarknaden ser ut som den gör tvingas vi acceptera att vi tills vidare behåller vårt gränsskydd för att ha kvar ett svenskt jordbruk. Om vi avvecklar systemen med administrativt fastställda produktpriser och avsätt-

ningsgarantier i kombination med införande av arealersättning – mer härom i det följande – kommer prisnivån att sjunka och konkurrensen att öka i alla led. Det kommer att leda till att när vi så småningom förhoppningsvis träffar internationella överenskommelser som innebär att subventioner och tullar försvinner på livsmedel, så är svenskt jordbruk än mer effektivt och kommer att väl kunna hävda sig på världsmarknaden.

Mot. 1987/88
Jo205

b. Arealersättning

Vi har tidigare givit uttryck för ambitionen att avveckla så stor del som möjligt av regleringsmassan inom jordbruket. För att möjliggöra detta föreslår vi på bred basis införande av en ersättning, arealersättning, som vi hittills endast obetydligt – vid årtodling – använt oss av.

Jordbruket tillför samhället betydande nyttigheter utöver att producera livsmedel. Det har stor betydelse för regionalpolitik, för försvar, för beredskap, för friluftsliv och turism. Någon särskild ersättning utgår ej härför utan den "ingår" i produktpriserna. Vi anser av skäl som nedan redovisas att det finns stora fördelar med att övergå till ett system där man genom en direkt arealersättning betalar jordbruket för de insatser som görs i berört hänseende.

Det är viktigt för vårt land att det finns jordbruk i alla områden där det är möjligt att bedriva. Det är nedläggningen av småjordbruk som sedan mitten av seklet åstadkommit den stora avfolkningen av landsbygden. I glesbygd har jordbruket i dag en nyckelroll som bas för kombinationsverksamhet. Förmår vi inte att behålla och stärka de kombinationsjordbruk som finns kvar, bortfaller även annan verksamhet i dessa områden med ytterligare landsbygdsavfolkning som följd.

Detta skulle vara till stort men för vårt försvar och vår beredskap. Det är först och främst viktigt att livsmedel produceras i alla delar av vårt land därför att våra transportvägar är sårbara i krissituationer. I händelse av krig kommer försvaret att rekvirera jordbrukstraktorer m. m. och är därmed beroende av jordbrukets lokalisering. Från försvarssynpunkt är det vidare viktigt att så stor del som möjligt av landet är bebott.

Det kan vara svårt att värdera jordbrukets insatser för regionalpolitiska strävanden, försvar och beredskap. När det gäller friluftsliv och turism kan vissa jämförelser ge vägledning.

Vi svenskar värdesätter vår natur och vårt öppna landskap högt. Lars Drake vid lantbruksuniversitetet har gjort en enkätundersökning som visar att en majoritet av det svenska folket säger sig vara beredd att betala ca 1 000 kr. per ha och år för att vårt landskap hålls öppet. Turismen ökar i vårt land och drar nu in lika mycket i utländsk valuta som vår malmexport. Det är omöjligt att tänka sig turism utan den landskapsvårdande insats som våra bönder gör. För år 1985 betalade stat och kommuner ganska exakt 2 miljarder kronor för att hålla parker och grönytor i våra tätorter. Om vi ersätter bönderna med 1 000 kr. per ha och år, uppgår som jämförelse kostnaden härför till ca 3 miljarder kronor.

Den inledningsvis nämnda rapporten påvisar att en arealersättning om 1 000 kr. per ha och år skulle kunna finansieras med t. ex. en momshöjning på

1 %. Det skulle ändra prisrelationerna mellan livsmedel och andra varor men ej påverka den totala prisnivån. Med en arealersättning sänks priserna på spannmål och andra odlade produkter enligt faktablad från lantbruksuniversitetet med upptill 25 % vid arealersättning av föreslagen storlek. Därmed får vi lägre priser på baslivsmedel utan att behöva införa olika momssatser i detaljhandeln.

Ytterligare några fördelar med en arealersättning utvecklas nedan.

- Den ger jordbruket en basinkomst och därmed bättre möjligheter både för de alternativ som behövs för att ersätta överskottsodlingen av spannmål och för den s. k. alternativodlingen – utan handelsgödsel och växtskyddsmedel. Det är lämpligt att införa arealersättning samtidigt som man släpper prisbildningen på jordbruksprodukter fri inom landet. Kombinationen arealersättning, Norrlandsstöd och fri prisbildning ger jordbruket i alla delar av landet möjlighet att utvecklas.
- Prissänkningen på baslivsmedel minskar gapet mellan den svenska prisnivån och de s. k. världsmarknadspriserna, vilket reducerar dagens tullskydd och underlättar för avskaffande när den internationella situationen så medger.
- Den gynnar produktionsgrenarna vegetabilier och mjölk/kött som vår s. k. kriskost bygger på. Dessa produktionsgrenar kompletterar varandra, de kan bedrivas över hela landet och de är särskilt lämpade för familjeföretag och kombinationsjordbruk genom att stordriftsfördelarna är mindre än för annan produktion.

För att kunna behålla jordbruk även i de delar av landet där förutsättningarna på grund av klimat och jordmån är sämre utgår i dag det s. k. Norrlandsstödet. Utredningen bör undersöka om detta stöd kan inkluderas i en arealersättning eftersom största delen av den produktion som får stöd är knuten till areal. På samma sätt bör även andra specialbehov kunna kombineras med arealersättning, t. ex. stimulans av skogsplantering på åkerjord i slättbygd, som är nödvändig för att minska spannmålsarealen.

Det bör vara möjligt att administrera en arealersättning utan alltför mycken byråkrati och stora kostnader med hjälp av den information om enskilda gårdar som finns lagrad för skörde-skadeskyddet.

LRF har motsatt sig förslag om arealersättning genom att hävda att jordbruket därmed blir än mer beroende av politiska beslut. Man talar om postanvisningsjordbruk. Vi kan inte inse att jordbruket skulle bli mer beroende än det redan är av politiska beslut. Men vi anser att det är viktigt att ett beslut om arealersättning får en långsiktig karaktär. Det bör uppfattas lika naturligt med arealersättning som med lägre skatt på grund av rätt till avskrivningar.

c. Miljöhänsyn

Fram till mitten av detta sekel bedrevs ett miljövänligt jordbruk i vårt land. Det fanns i regel djur på varje gård och produktionen skedde enligt ett naturligt kretslopp med små insatser av produktionsmedel utifrån. Härefter har ambitionen att utveckla och effektivisera vårt jordbruk lett fram till ökad

användning av produktionsmedel och metoder som vi först under senare tid insett miljöriskerna med.

Mot. 1987/88
Jo205

Den ökande användningen av handelsgödsel och den storskaliga animalieproduktionen med koncentrerade naturgödselmängder har i kombination med felaktiga spridningsmetoder lett till stora läckage till sjöar och vattendrag, framför allt av kväve. Igenväxande sjöar, algblommande kusthav och nitratförorenat grundvatten är exempel på miljökonsekvenser härav. Vidare har den ökande användningen av kemiska bekämpningsmedel lett till en vid spridning av restsubstanser. Det kan vi konstatera numera sedan vår mätteknik förfinats.

Någon återgång till gamla tiders jordbruk är med tanke både på kroppsliga insatser och kostnadsskäl inte möjlig. Men det är nödvändigt att minska jordbrukets negativa miljöpåverkan. För att lyckas härmed är det först och främst nödvändigt att ge jordbruket ett miljömål som är likställt övriga jordbrukspolitiska mål.

Under en övergångstid behöver intensiteten i jordbruket sänkas av miljöskäl. Av allt att döma kommer det emellertid inte att behöva vara bestående. Den forskning som pågår om jordbrukskemikalier kommer att ge ökade kunskaper om riskerna på kort och lång sikt. Utveckling av tekniken för exaktare dosering och användning av handelsgödsel kommer att kunna minska läckaget. Vidare kommer nya bekämpningsmetoder och framsteg inom växtförädlingen att kunna minska behovet av bekämpningsmedel. Sammantaget bör detta leda till sänkt kemikalieanvändning och förbättrad miljö utan att avkastningen blir lägre.

Hänsynen till miljön kommer i framtiden att sätta gränser för all näringsverksamhet. Det gäller även på jordbrukets område, och det är en viktig uppgift för den nya jordbruksutredningen att precisera dessa.

d. Djuretik

Djurskyddet är en viktig etisk fråga. Det är angeläget att vi är uppmärksamma på de ständigt pågående förändringarna av djurhållningen så att vi förhindrar att djur behandlas illa.

Det moderna avelsarbetet, som alltför ensidigt varit inriktat på att uppnå allt högre avkastning, har gjort djuren känsligare för miljöstörningar och infektioner. Vi kan inte tillåta att högre avkastning uppnås till priset av ständig och ökande medicinering av djuren, och vi bör ta avstånd från den teknik med genmanipulation som nu står för dörren.

Det är också viktigt att se till att djuren i större omfattning än som nu är vanligt vid modern animalieproduktion kan få utlopp för sina naturliga beteenden. Regeringen har nyligen lagt fram ett förslag till modernisering av djurskyddslagen från 1944. Grundtanken är att tekniken skall anpassas till djuren och inte tvärtom. Vi stödjer denna inriktning.

e. Livsmedelskvalitet

Alltför länge har betalningen till jordbruket premierat kvantitet på bekostnad av kvalitet. Forskning och utveckling har anpassats härtill. Livsmedels-

överskotten har ökat men kvaliteten har inte förbättrats i motsvarande grad. Även om kvalitet är ett svårdefinierat begrepp – livsmedelshygien m. m. går t. ex. att mäta objektivt, medan smak, konsistens m. m. utgör subjektiva värderingar – så har debatten i massmedia gjort konsumenten mer kvalitetsmedveten, vilket i sin tur har påverkat produktionen. Exempel härpå är att spannmålets falltal och proteinhalt – som bestämmer mjölets bakningsförmåga – nu påverkar priset mer, och att större prisavdrag sker för kött från sjuka och stressade djur och för mjölk med högt celltal, vilket är ett tecken på juverinflammation. Växtförädling och djuravel är nu mer än tidigare inriktade på att förbättra kvaliteten.

Generellt har svenska livsmedel hög kvalitet, vilket dock inte innebär att de ej ytterligare kan förbättras. Den moderna storskaliga livsmedelsindustrin använder sig av en del tillsatser såsom konserveringsmedel och färgämnen, vilkas långsiktiga påverkan vi inte är säkra på. Vidare kan miljöförstöringen i vissa fall påverka livsmedlens kvalitet.

En undersökning som Sifo gjorde för socialstyrelsen 1985 visade att livsmedlens färskhet värderades högst av konsumenterna. Detta förhållande kan kanske leda oss tillbaka till fler lokala småskaliga livsmedelsföretag, vilket skulle minska användningen av konserveringsmedel och öka livsmedelsberedskapen. Vi har kunnat notera att gårdsbutiker uppskattats av konsumenterna. Det beror också på att man önskar veta både livsmedlens ursprung och på vilket sätt de producerats.

Det är viktigt att samma kvalitetskrav ställs på utländska livsmedel som på svenska, att krav ställs på en fullgod märkning av livsmedel och att livsmedelskontrollen är effektiv, vidare att barnen i skolan får en allsidig utbildning i kost- och hälsofrågor samt att de får lära sig grunderna för matlagning.

Produktvalet bör överlämnas till den enskilde konsumenten.

Förändringar i förhållande till nuvarande politik

Vi har i det föregående redovisat folkpartiets önskemål att återgå till mer av marknadsekonomi på jordbrukets område med så fåtaliga inskränkningar som möjligt. Vi har angett på vilka områden vi kan tänka oss sådana. I det följande beskrivs i vilka praktiska hänseenden den jordbrukspolitik som folkpartiet eftersträvar skiljer sig från vår nuvarande.

a. Friprisbildning på jordbruksprodukter

Prisregleringslagen är stommen i nuvarande jordbrukspolitik. Priserna fastställs i administrativ ordning, och lantbrukarna erhåller avsättningsgarantier.

Det finns naturligtvis vissa fördelar med ett sådant system. Eftersom lantbrukarna utgör en stor småföretagargrupp, som producerar ett litet, nästan enhetligt sortiment, är det inte tänkbart att varje företagare ägnar sig åt marknadsföring. Storleken av en lantbrukares produktion påverkas av irrationella faktorer såsom väderlek, miljöstörning m. m., och därför kan det vara bra att han/hon i alla fall vet på vilken nivå produktpriset kommer att ligga.

Men vi har tidigare påvisat att nuvarande system ger den enskilde lantbrukaren felaktiga signaler. Det kan för hans del vara lönsamt att söka öka sin produktion trots att den sammantagna överskottsproduktionen kostar näringen och staten stora belopp att exportera. För närvarande kostar det årligen ca 1.5 miljarder kronor att avyttra spannmålsöverskottet på världsmarknaden.

Med gränsskydd men fri prisbildning kommer produktionen att anpassa sig till konsumtionen i vårt land, och de lantbrukare som är effektivast på att producera en viss vara kommer att fortsätta härmed. De andra, som finner att de inte med lönsamhet kan producera till den nivå som priset stabiliserar sig på, får försöka att finna någon annan produkt. Till en sådan omställning underlättar den basinkomst som vi i form av arealersättning vill ge lantbruket.

Den föreslagna omläggningen kommer naturligtvis att ställa krav på allmänt goda företagaregenskaper hos lantbrukarna, men den kommer också tillsammans med övriga krav i denna motion att befria från den tvångströja otaliga regleringar lagt på lantbrukarna. Det kommer att leda till utveckling av hela näringen. Ytterst handlar förändringen om att renodla företagarrollen för lantbrukarna. Det går inte att både kräva samma frihet att fatta egna beslut som småföretagare regelmässigt har och att samhället skall garantera "lönen". Löntagaren har en säker inkomst men mindre frihet i sitt arbete.

Huvudproblemet med fri prisbildning på den svenska marknaden är att det inte finns någon konkurrens inom mjölknäringen – strukturrationaliseringen har lett fram till ett fåtal stora kooperativa mejerier, sårbara från beredskaps-synpunkt – eller inom sockerproduktionen, där Volvo-ägda Cardo i praktiken har monopol på insamling och förädling. Under en övergångsperiod får vi sannolikt ha kvar någon form av administrativt fastställda priser på dessa områden.

Statens jordbruksnämnd – som företräder staten vid nuvarande prispförhandlingar – synes också behöva behålla en avdelning, som dels säljer importträtter på varor som inte produceras i vårt land, dels övervakar den inhemska produktionsvolymen och säljer importträtter när det inhemska priset på någon produkt i en bristsituation stiger till "oskäligen nivå".

Det finns anledning för den nya jordbruksutredningen att analysera om man av beredskaps- eller andra skäl bör stimulera en övergång till en mer småskalig konkurrerande verksamhet inom mjölk- och sockernäringarna. Det skulle underlätta övergång till fri prisbildning även på dessa områden.

b. Jordförvärvslagen

Regeringen tillsatte hösten 1986 en ensamutredare som på kort tid lade fram ett förslag till förändring av jordförvärvslagen. Folkpartiet kritiserade detta förfarande och framhöll att det borde ha gjorts en utvärdering i vilken omfattning 1979 års jordförvärvslag uppfyllt de mål som ställts upp. Vi kunde påvisa att två av målen, att "stärka sambandet mellan ägande och brukande" och att "stå i överensstämmelse med de regionalpolitiska strävandena", inte hade uppnåtts: under tiden som lagen varit i kraft har antalet arrenden ökat och landsbygden har avfolkats. Vi var benägna att tro att en utvärdering

skulle påvisat att målen bättre skulle ha uppnåtts utan jordförvärvslag.

De ändringar i jordförvärvslagen som trädde i kraft den 1 juli 1987 syftar till att öka de regionalpolitiska strävandena på bekostnad av strukturrationalisering, minska antalet avslag på förvärvsansökningar och att förenkla handläggningsförfarandet. Vi tycker att det är steg i rätt riktning men vi hade velat gå längre.

Vi anser att den nya jordbruksutredningen på ett förutsättningslöst och allsidigt sätt skall pröva om det alls finns något behov av en lagstiftning, som inskränker rätten att förvärva jordbruksfastighet. Vi tror att denna prövning kommer att leda till förslag att avskaffa förvärvsprövningen för fysiska personer.

Ett avskaffande av förvärvsprövning för fysiska personer kan riskera leda till att fritidsboendet på landsbygden ökar på bekostnad av angeläget permanentboende. Kapitalstarka personer med stora inkomster kan lockas till förvärv av jordbruk av det motivet att de kan kvitta inkomster mot underskott i jordbruk uppkommet genom t. ex. lyxrenovering av mangårdsbyggnad. Denna risk kan dock elimineras genom andra metoder än generell förvärvsprövning.

c. Minskad statlig byråkrati

Avvecklingen av större delen av lagen om prisreglering och av jordförvärvslagen skulle påtagligt minska behovet av statlig administration inom jordbruket.

Lantbruksnämnderna bör avvecklas som fristående länsorgan och deras rådgivande verksamhet överförs till hushållningssällskapen. De övriga funktioner hos lantbruksnämnderna som behöver finnas kvar bör överföras till länsstyrelserna.

d. Övrigt

Produktionen av livsmedel – i jordbruket såväl som i övriga delar av livsmedelskedjan – syftar ytterst till att tillgodose konsumenternas behov. Från liberal utgångspunkt är det självklart att enskilda människor har olika önskemål och behov, och att varje människa bäst själv kan avgöra hur behovet lämpligast tillgodoses.

Jordbruksregleringarna har hämmat konsumenternas fria varuval. När avreglering sker, och lantbrukaren frigörs som företagare, sätts konsumenten åter i centrum. Vi förutspår en intensiv landsbygdsutveckling i avregleringens spår.

Antalet heltidsjordbrukare minskar troligen, samtidigt som deltids- och kombinationsjordbrukarna ökar i antal. Vi ser positivt på denna utveckling. Deltidslantbrukaren har vidare större förutsättningar att klara en ekonomisk svacka för jordbruket, att ställa om sin produktion och hitta nischer.

Det kan rör sig om att erbjuda konsumenter kommersiell självplockning, arrenden av odlingslotter och fiskevatten, inackordering av djur, semesterveckor på bondgård m. m. All sådan aktivitet leder till värdefull ökad kontakt mellan stads- och landsbygdsbefolkning.

Efter folkpartimotion sker nu en översyn av fastighetsbildningslagen för att bl. a. möjliggöra att några hektar mark får tillföras bostadsfastigheter på landsbygden. Det kommer att öka permanentboendet på landsbygden av familjer med fritidsintresse för hästar m. m.

Det har under senare år från olika håll riktats kritik mot den storskaliga animalieproduktionen. Den kritiken har delvis varit osaklig och överdriven. Vi anser inte att några särskilda inskränkningar skall belasta företag bara för att de är stora och rationella.

Däremot kan, som vi tidigare påpekat, de miljöproblem som uppkommer vid hantering av stora gödselmängder, ökade infektionsrisker i stora anläggningar och behovet av försvars-, beredskaps- eller regionalpolitiska skäl fördela produktionen över hela landet, motivera begränsningar. Men eftersom vi vill öka marknadsekonomin inom jordbruket vill vi betona att de eventuella restriktioner som jordbruksutredningen föreslår mot den storskaliga animalieproduktionen skall vara sakligt motiverade.

Årets jordbruksproposition

Vi har i det föregående framhållit att vi behöver förändra jordbrukspolitiken genom samlade grepp i en ny jordbruksutredning. Men vi behöver redan nu där det är möjligt ta steg i rätt riktning.

Budgetpropositionen på jordbrukets område för verksamhetsåret 1988/89 följer en traditionell uppläggning. Tyvärr saknas konstruktiva förslag för att minska de växande problemen med spannmålsöverskottet.

Överskottsarealen

1985 års jordbrukspolitiska beslut innebar bl. a. att staten under en femårstid skulle ta ett delansvar för spannmålsöverskottet. Under denna tid förväntades överskotten sjunka bl. a. på grund av forskning och utveckling av alternativa grödor. Vi vet nu att det kommer att ta betydligt längre tid och samtidigt har beräknade kostnader mångdubblats. Den statliga s. k. intensitetsgruppen skriver i sin rapport (Ds Jo 1987:3 s. 6): "Kostnaderna för överskotten har under de senaste åren ökat kraftigt till följd av de dramatiska prisfall som inträffat på världsmarknaden. Under överskådlig tid förväntas inte någon höjning av världsmarknadspriserna." Vi har i tidigare jordbruksmotioner gjort samma bedömning och framhållit att vi kraftfullt måste söka begränsa vårt spannmålsöverskott.

Regeringens insatser för att begränsa spannmålsöverskotten har hittills bestått i överenskommelser med LRF om frivillig träda. Trädan 1987 innebar att spannmålsodling uteblev på ca 100 000 ha, men den hade en från miljösynpunkt olycklig uppläggning, eftersom den inte var förenad med krav på att marken skulle vara täckt med s. k. fånggröda för att förhindra kväveläckage. För de närmaste åren har överenskommelse träffats om ett treårigt trädesprogram benämnt Omställning 90. Marken skall nu vara besädd med gröda som inte omfattas av prisreglering, och de markägare som önskar plantera skog på överskottsareal kan på en gång få ut de tre årens trädesersättning.

Vi kan inte avhålla oss från att uttrycka förvåning över det förhållandet att vi sedan 1985 lagt ned 100-tals miljoner på forskning om alternativ till spannmålsodling utan att vi gjort några framsteg. Det mest hållbara i dag – liksom 1985 – är skogsplantering på överskottsareal. Skall vi fram till sekelskiftet kunna påräkna skogsplantering på 15–20 % av överskottsarealen – ca 100 000–150 000 ha – så måste vi öka stimulansen. Det tar tid att få fram erforderligt antal planter. Vi föreslår därför från folkpartiets sida att vi ökar ersättningen till dem som är villiga att skogsplantera till fem års trädesersättning. Det motsvarar allt efter jordens godhetsklass en summa på 5 000–12 000 kr., och beloppen bör som tidigare utgå av regleringsmedel.

För export av 1985, 1986 och 1987 års spannmålsöverskott har staten efter riksdagsbeslut bidragit med 338, 460 resp. 350 milj. kr. I årets budgetproposition anger regeringen ett förslagsanslag på 1 000 kr. med motivering att beloppet bör slutligt fastställas när överskottskvantitet och världsmarknadspris är kända. Vi avstår från att nu föreslå ett preciserat belopp men yrkar att riksdagen förelägger regeringen att i vårens prisregleringsproposition – då de preliminära spannmålspriserna skall fastställas – redovisa en uppskattning av statens delansvar för exportkostnaderna för 1988 års skörd.

Lantbruksnämnderna

I budgetpropositionen föreslås förhöjda anslag till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna. Vi anser att anslaget till lantbruksstyrelsen kan sänkas med 3 milj. kr. och till lantbruksnämnderna med 20 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag.

Vi motiverar vårt förslag med att arbetsuppgifter minskat med anledning av den nya jordförvärvslagen, att lantbruksnämnderna bör minska sin rådgivning till förmån för hushållningssällskapens avgiftsfinansierade och att vi föreslår upphävande av återstående investeringsförbud för djurstallar, som vi anser är principiellt felaktigt och som genom dispensansökningar orsakar byråkratiskt arbete för lantbruksnämnderna.

Även bidraget till jordbrukets rationalisering bör enligt vår uppfattning kunna minskas med 5 milj. kr.

Markförsäljning

Jordfonden har för närvarande markinnehav för ca 300 milj. kr. Med tillämpning av de principer för statens egendomsförvaltning som vi utvecklar i partimotionen om den ekonomiska politiken samt det minskade behovet av storleksrationalisering av jordbruksfastigheter anser vi att jordfonden bör kunna sälja en betydande del av sin mark. Det bör vara möjligt att minska tillgångarna med 50 milj. kr. och att motsvarande belopp av de 367 milj. kr. som fonden disponerar betalas in till statskassan.

Livsmedelssubventioner

I början av 1970-talet infördes livsmedelssubventioner för att skydda barnfamiljerna mot snabba prisökningar på baslivsmedel. Subventionerna

kommer emellertid alla hushåll, och inte endast barnfamiljerna, till del. Om man vill förbättra barnfamiljernas situation är det bättre att som folkpartiet föreslagit ge stöd direkt i form av barnbidrag och vårdnadsbidrag. De flesta livsmedelssubventionerna har avvecklats.

Regeringen föreslår nu för andra året en minskning av mjölksubventionerna, denna gång med 250 milj. kr. vilket motsvarar 19 öre/liter i pariledet. Åtgärden motiveras med behov av omprioritering i budgeten för att skapa resurser för andra insatser.

Folkpartiet motsätter sig detta förslag. Det viktiga för oss är att ge barnfamiljerna ett väsentligt direkt nettotillskott efter skatt och efter det hänsyn tagits till prishöjning på mjölk. Först i samband därmed är folkpartiet berett att avveckla mjölksubventioner.

Beredskapslagring

Sedan 1986 har statens kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m. minskat genom utförsäljning av lager. För kommande budgetår beräknas lagringskostnaderna uppgå till 217 milj. kr., varav ca 73 milj. kr. finansieras genom lagerminskning.

Med hänsyn till att livsmedelsproduktionen i landet minskat – när det gäller spannmål kommer den att minska – på grund av exportförluster så har lagringskapacitet frigjorts inom handeln. Det finns skäl att utreda om beredskapslagringen kan effektiviseras genom att partihandeln – liksom för oljeprodukter – föreläggas att svara härför. Även om handeln i sin prissättning kommer att kompensera sig för dessa kostnader, så tror vi att de blir lägre genom att lagring kommer att ske där förbrukning i fredstid äger rum. Vidare blir lageromsättningen enklare – man behöver inte frakta varor till och från friliggande lager.

Vi föreslår en översyn i syfte att kartlägga för- och nackdelar med ett sådant system.

Norrlandsjordbruket

Folkpartiet har alltid betonat jordbrukets stora betydelse som bas för kombinationsverksamhet i glesbygd. Därför är det angeläget att det finns förutsättningar att bedriva jordbruk över hela landet. I samband med behandlingen av det s. k. Norrlandsstödet för budgetåret 1986/87 i jordbruksutskottet beslöt ett enigt utskott att föreslå riksdagen att av regeringen begära en utredning av stödformerna för att bl. a. stärka kombinationsjordbruket.

Detta resulterade i att regeringen efter en mycket summarisk utredning förra året föreslog att för budgetåren 1987/88 – 1989/90 skulle avsättas 100 milj. kr. som särskilt stöd till bl. a. kombinationsjordbruk. Folkpartiet ansåg i likhet med övriga borgerliga partier att utredningen var för mager och beloppet för litet för att omfatta tre år.

I årets budgetproposition har regeringen föreslagit ett ytterligare anslag på 80 milj. kr. för treårsperioden samt dessutom räknat upp det ordinarie Norrlandsstödet med 3 %, från 510 milj. kr. till 525 milj. kr.

Vi accepterar detta men vill ha en grundligare utredning av det särskilda stödet, nu tillsammans med en utvärdering av första årets insatser.

Mot. 1987/88
Jo205

Hemställan

Med anledning av vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk utredning som i enlighet med de grundtankar som framförts i motionen utarbetar förslag till en ny jordbrukspolitik med mindre regleringar och ökad miljöhänsyn,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att stimulansen till skogsplantering på överskottsmark i enlighet med villkoren för s. k. Omställning 90 bör ökas till fem års ersättningar,

3. att riksdagen begär att regeringen i vårens prisregleringsproposition preciserar statens bidrag till exportkostnaderna för 1988 års skörd,

4. att riksdagen upphäver lagen om tillfälligt förbud mot nybyggnad av djurstallar,

5. att riksdagen hos regeringen begär en förutsättningslös översyn av jordförvärvslagen enligt vad som anförts i motionen,

6. att riksdagen anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 3 milj. kr. minskat anslag till lantbruksstyrelsen på 59 102 000 kr.,

7. att riksdagen anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 20 milj. kr. minskat anslag till lantbruksnämnderna på 216 665 000 kr.,

8. att riksdagen anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 5 milj. kr. minskat anslag till jordbrukets rationalisering på 35 milj. kr.,

9. att riksdagen hos regeringen begär uppdrag till jordfonden om markförsäljning på ca 50 milj. kr. och att 50 milj. kr. av fondens medel överförs till statskassan,

10. att riksdagen anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 250 milj. kr. ökat anslag till ersättning till följd av livsmedelssubventioner,

11. att riksdagen hos regeringen begär en utredning för att klarlägga lämpligheten av att partihandeln övertar skyldigheten att beredskapslagra livsmedel m. m.,

12. att riksdagen hos regeringen begär redovisning av första årets insatser enligt anslaget Särskilda åtgärder för jordbruket i norra Sverige.

Stockholm den 15 januari 1988

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karin Ahrland (fp)

Anne Wibble (fp)

Lars Ernestam (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)